

Porównanie warunków życia w miastach europejskich (program Urban Audit II)

25.11.2005

We współczesnym świecie rośnie rola miast postrzeganych jako czynniki dynamizujące rozwój regionów. Miasta mają coraz większy wpływ na życie ich mieszkańców. Koncentrują ogromny potencjał ekonomiczny, demograficzny i rozwojowy. To na tych obszarach tworzą się nowatorskie ruchy, następuje rozwój technologii oraz prowadzone są różnego rodzaju badania. Wymogi rosnącej konkurencyjności skłaniają miasta do stwarzania optymalnych warunków do inwestowania oraz lokalizowania podmiotów gospodarczych. Procesy te wymagają dostępu do kompleksowej i wiarygodnej informacji.

Odpowiedzią Komisji Europejskiej na rosnące potrzeby z zakresu wsparcia informacyjnego miast, było podjęcie prac zmierzających do realizacji badania - Urban Audit, mającego na celu ocenę jakości życia w miastach europejskich. Koordynatorem wszystkich prac dotyczących badania był Urząd Statystyczny Wspólnoty Europejskiej - Eurostat. Wykonawcy projektu to krajowe urzędy statystyczne, urzędy miast i samorządy terytorialne.

Co to jest Urban Audit?

Program zapoczątkowano w maju 1998 r., a jego głównym celem było dostarczenie obiektywnych i porównywalnych danych o miastach europejskich. Dodatkowo podjęto działania zmierzające do określenia i zebrania informacji dla funkcjonalnych stref miejskich (obszarów faktycznego oddziaływania miasta) oraz obszarów wewnątrzmięjskich, mających służyć pogłębionej analizie zjawisk społeczno-gospodarczych.

Od 1998 r. Eurostat przeprowadził dwie edycje badania. Do udziału w pierwszej edycji programu zaproszono 58 miast Unii Europejskiej (UE) z wyłączeniem Londynu i Paryża. Rezultatem prac była opracowana metodyka, która definiowała poszczególne wskaźniki, opisywała sposoby otrzymywania danych i ich weryfikację. Na podstawie zgromadzonych ponad 500 zmiennych statystycznych, obliczono ok. 100 wskaźników charakteryzujących jakość życia. Wskaźniki te dały podstawę do porównań wybranych miast w wielu dziedzinach: demografii, warunkach życia, gospodarki, szkolnictwa, stanu i ochrony środowiska, kultury i turystyki itp. W większości dane dotyczyły lat 1981, 1991 i 1996. Posłużyły one także do stworzenia pierwszej ogóloeuuropejskiej bazy danych o miastach - Urban Audit.

Pilotażowa edycja programu wykazała, że możliwe jest zgromadzenie spójnej bazy danych i wskaźników statystycznych opisujących obszary miejskie na różnych poziomach agregacji przestrzennej. Po skompletowaniu danych, Komisja Europejska postanowiła, że informacje uzyskane dla 58 miast winny być aktualizowane, a zasięg przestrzenny należy rozszerzyć poprzez objęcie programem większej ilości miast, w tym Paryża i Londynu oraz miast ówczesnych krajów kandydujących. Analiza wyników tej edycji

programu, wskazała na możliwość zredukowania liczby zmiennych do 336, nie powodując obniżenia wartości merytorycznej programu.

Zgodnie z tymi zamierzeniami, druga edycja zbierania danych statystycznych dla miast w ramach programu Urban Audit, obejmowała już 258 miast - włączając największe - z 27 krajów. Realizację badania Urban Audit II podzielono na dwa etapy i choć przebiegały one w różnych odstępach czasowych dla krajów UE-15 i dla ówczesnych krajów kandydujących, treść zadań do wykonania była taka sama.

Najważniejszym zadaniem projektu, było wyznaczenie miast oraz zdefiniowanie dla nich trzech poziomów przestrzennych: miasta w granicach administracyjnych (*Core City - CC*), większych stref miejskich (*Larger Urban Zone - LUZ*) będących obszarami oddziaływania aglomeracji miejskich oraz obszarów wewnątrzmijskich (*Sub-city Districts - SCD*).

Wyboru miast do projektu dokonały krajowe urzędy statystyczne we współpracy z Eurostatem. Liczba mieszkańców tych miast wyniosła ponad 107 mln, co stanowiło 22,2% ludności państw biorących udział w badaniu (tabl. 1).

TABL. 1. KRAJE I MIASTA BIORĄCE UDZIAŁ W BADANIU URBAN AUDIT II

Kraj	Liczba miast	Ludność	
		w tys.	w % ogółu ludności kraju
OGÓŁEM	258	107 150,0	22,2
Austria	3	1 959,9	24,1
Belgia	6	2 155,9	21,0
Bułgaria	7	2 276,0	28,7
Cypr	1	205,6	27,1
Czechy	5	2 123,6	20,7
Dania	4	1 131,2	21,1
Estonia	2	500,9	36,6
Finlandia	4	1 054,5	20,4
Francja	31	17 226,4	29,2
Grecja	9	1 906,6	18,1
Hiszpania	18	9 675,9	24,1
Irlandia	4	738,7	19,3
Litwa	2	845,1	35,7
Luksemburg	1	76,7	17,4
Łotwa	3	1 053,8	30,3
Malta	2	.	.

Niderlandy	10	2 987,0	18,7
Niemcy	35	16 749,3	20,4
Polska	23	8 189,0 <i>a</i>	21,4
Portugalia	8	1 497,5	14,6
Rumunia	14	4 270,6	19,0
Słowacja	4	835,1	15,5
Słowenia	2	384,8	19,3
Szwecja	5	1 698,5	19,1
Węgry	4	2 243,3	22,0
W. Brytania	24	14 439,6	24,1
Włochy	27	10 924,5	18,9

a Dane dla 2001 r. zostały zmienione przyjmując ludność zbilansowaną w oparciu o wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań (NSP) 2002.

Opracowanie własne na podstawie "Urban Audit Methodological Handbook" Eurostat 2004.

Niektóre wyniki badania Urban Audit II dla Polski

Sieć miast w Polsce jest silnie zróżnicowana terytorialnie, co wynika z historycznych odrębności procesów jej kształtowania. Do dzisiaj na obszarze kraju współistnieją rozmaite struktury i układy regionalne osadnictwa miejskiego, związane z różnymi stadiami zaawansowania procesów urbanizacyjnych. Południowa część kraju ma dobrze rozwiniętą sieć miast średnich i dużych. Wielkopolskę i Pomorze cechuje dobrze wykształcona sieć miast małych. W najbardziej zurbanizowanym województwie mieszkańcy miast stanowią aż 79,0% ogółu ludności, a w województwie o najniższym wskaźniku urbanizacji - 40,5%.

GUS, na zaproszenie Komisji Europejskiej, zgłosił akces do programu Urban Audit II pod koniec lutego 2003 r. Realizacja badania rozpoczęła się w czerwcu 2003 r. i trwała dwa lata. Cały program Urban Audit II został zrealizowany przy pomocy finansowej UE.

Do programu wybrano 23 miasta (wykr. 1). Spośród nich 18 to stolicy województw oraz siedziby wojewody i (lub) sejmiku województwa. Skupiały one w 2002 r. 7799,0 tys. mieszkańców (33,1% ogółu ludności miejskiej kraju). Programem objęto także 5 miast o liczbie ludności poniżej 100 tys., prezentujących zróżnicowany typ rozwoju. Wszystkie miasta wybrane do badania są miastami na prawach powiatu, a ich lokalizacja zapewnia odpowiedni rozkład geograficzny.

W celu wyznaczenia większych stref miejskich LUZ dokonano przeglądu pojęć i definicji dotyczących identyfikacji i delimitacji obszarów zurbanizowanych. Rozpoznano również potrzeby informacyjne niezbędne do identyfikacji, delimitacji i opisu aglomeracji miejskich oraz stopień ich pokrycia w źródłach statystyki publicznej w odniesieniu do wymogów UE. Wyznaczenie zasięgu oddziaływania miasta poza jego granice administracyjne, wymaga dysponowania danymi dotyczącymi statystyki ruchu (przeptywy). Niestety polska statystyka publiczna nie dysponuje takimi danymi (poza migracjami ludności). Konieczność nowelizacji podejścia do problemu "obszarów miejskich" (zarówno w sferze definicyjnej, jak konieczność kryteriów delimitacyjnych) w Polsce spowodowała konieczność przyjęcia arbitralnego rozwiązania przy

wyznaczeniu LUZ na potrzeby programu Urban Audit II.

Ustalono, że strefy LUZ będą definiowane, w zależności od wielkości miasta centralnego - jako pierścienie otaczające dane miasto (wykr. 2). W celu zapewnienia danych statystycznych pierścienie te zostały opisane przy wykorzystaniu jednostek administracyjnych - powiatów i gmin - stanowiących jednocześnie poziom 4 i 5 w klasyfikacji NTS[1].

Dla miast poniżej 100 tys. mieszkańców, LUZ zdefiniowano na podstawie NTS 5, czyli gmin będących składowymi pierwszego pierścienia otaczającego miasto, które można traktować jako przedmieścia. Odległość od środka miasta centralnego do granicy wyznaczonej przez zdefiniowaną strefę LUZ wyniosła w układzie południkowym - od 13 do 18 km, natomiast w układzie równoleżnikowym - od 14 do 19 km.

Jednostki LUZ utworzone dla miast o liczbie mieszkańców od 100 do 250 tys. zostały zdefiniowane na podstawie NTS 4. Do tej strefy włączono powiaty przylegające bezpośrednio do granic administracyjnych miasta. Natomiast dla miast powyżej 250 tys. mieszkańców, do strefy LUZ zostały włączone gminy znajdujące się w dwóch pierścieniach otaczających miasto centralne. Strefa LUZ została rozszerzona o te jednostki poziomu NTS 5, które mimo że znajdują się poza granicą wyznaczoną przez dwa pierścienie otaczające miasto, wchodzi w skład powiatu (NTS 4) bezpośrednio przylegającego do miasta centralnego.

Przyjęte założenia były zgodne z kryteriami Eurostatu, a także zapewniały porównywalność jednostek pomiędzy krajami. Dla wybranych miast opisano 22 strefy LUZ.

Wspólną strefę LUZ utworzono dla Katowic i Żor, a ze względu na specyfikę tego obszaru dokonano odstępstwa od zasad i dołączono do niej Gliwice (znajdujące się poza granicą pierścieni).

Przy wyznaczaniu obszarów wewnątrzmijskich (SCD) starano się (w miarę możliwości) uwzględnić zalecenia Eurostatu dotyczące zarówno liczby ludności, jak i jednorodności wewnętrznej jednostek. Jednak kryteria Eurostatu spowodowały, że w Polsce bezpośrednie wykorzystanie podziału statystycznego czy geodezyjnego dla wyznaczenia tych jednostek było niemożliwe ze względu na ich rozmiar. Wyznaczenia SCD dokonano na podstawie podziału na jednostki statystyczne (rejony statystyczne) oraz współczynnika lokalizacji (wskaźnik koncentracji Florence'a).

Narzędziem delimitacyjnym służącym do agregacji rejonów był współczynnik lokalizacji, a badaną cechą - liczba gospodarstw domowych, dla których głównym źródłem utrzymania były źródła niezarobkowe (emerytury, renty inwalidzkie, zasiłki dla bezrobotnych, zasiłki z pomocy społecznej). Zastosowanie tej metody pozwoliło na ocenę stopnia koncentracji przestrzennej badanego zjawiska i delimitację SCD w miarę jednorodnych pod względem badanej cechy. Dla Poznania, Krakowa, Warszawy, Wrocławia i Łodzi zostały utworzone dwa poziomy SCD: pierwszy - dzielnice, drugi - SCD dla każdej z dzielnic. Wykorzystując narzędzia GIS stworzono cyfrową wersję map z jednostkami SCD.

Następnie dla trzech typów zidentyfikowanych jednostek przestrzennych zgromadzono dane ze źródeł statystyki publicznej. Przy realizacji programu Urban Audit II nacisk położono na taki dobór wskaźników, który odzwierciedlałby jakość życia w miastach. Ponadto jednym z głównych kryteriów doboru zmiennych była dostępność informacji. Rokiem podstawowym, dla którego były zbierane dane statystyczne był rok 2001 (w razie potrzeby kraje mogły przekazywać dane z okresu 1999-2003).

Dla wszystkich miast biorących udział w programie zgromadzono, zgodnie z listą zmiennych, dane dla trzech poziomów agregacji przestrzennej. Poszczególne poziomy zostały opisane przez następującą liczbę zmiennych: miasto w granicach administracyjnych - 271, LUZ - 156, SCD - 25. Pokrycie informacyjne

uzyskano wykorzystując dane dostępne w statystyce publicznej, źródłach administracyjnych oraz pochodzące z szacunków. Źródło informacyjne dla wielu zmiennych stanowiły wyniki NSP 2002. Niektóre ze zmiennych nie były dotychczas badane przez statystykę publiczną np. liczba przedsiębiorstw (z główną siedzibą w danym mieście) notowanych na krajowej giełdzie papierów wartościowych, powierzchnia biurowa netto według określonych granic, mieszkańcy miasta narażeni w ciągu dnia na hałas zewnętrzny na poziomie powyżej 55 dB, średni czas oczekiwania na autobus w godzinach szczytu, liczba osób odwiedzających oficjalną stronę internetową danego miasta, jak również liczba formularzy administracyjnych dostępnych do załadowania z oficjalnej strony internetowej miasta.

W Centrum Statystyki Miast Urzędu Statystycznego w Poznaniu została utworzona aplikacja Map Basic pozwalająca na graficzną prezentację i analizę wskaźników obliczanych z danych zgromadzonych w trakcie realizacji programu, co obrazują kartogramy (wykresy 3, 4 i 5).

Równocześnie o bok programu Urban Audit II GUS, we współpracy z regionalnymi urzędami statystycznymi, realizował projekt Komisji Europejskiej "Urban Audit - Dane historyczne" mający na celu zebranie danych statystycznych dla miast i wyznaczonych dla nich jednostek przestrzennych za 1991 r. i 1996 r. (lub dla innych lat możliwych do uzyskania). Projekt został zakończony w sierpniu 2005 r.

Rozpowszechnianie informacji o programie Urban Audit prowadzone jest głównie poprzez stronę internetową Komisji Europejskiej <http://www.urbanaudit.org/>. Oficjalne otwarcie strony internetowej nastąpiło w sierpniu 2004 r. Narzędzie to umożliwia m.in. uzyskanie informacji o profilu miasta, pokazuje ranking miast pod względem badanej cechy, umożliwia porównanie informacji pomiędzy wybranymi miastami. Obecnie przygotowywana jest aktualizacja, dzięki której do strony zostaną dołączone wyniki dla "nowych" krajów UE.

Dane statystyczne zebrane w ramach realizacji projektu Urban Audit są również zamieszczane na stronie Eurostatu w bazie danych Urban Audit stanowiącej część bazy NewCronos (<http://europa.eu.int/comm/eurostat/>). Informacje tam zawarte są udostępniane bezpłatnie, skierowane głównie do środowisk naukowych, badaczy i polityków zajmujących się problematyką miejską. Baza Urban Audit zawiera obecnie ponad 336 zmiennych, na podstawie których obliczono ponad 280 wskaźników stanowiących narzędzia do dokonywania dalszych analiz.

W 2004 r. Komisja Europejska opublikowała raport pt. "*Urban Audit - Key indicators on living conditions in European Cities*", dotyczący realizacji programu Urban Audit II w wybranych miastach "starych" krajów UE. Obecnie przygotowywane jest wydanie drugiej części publikacji poświęconej tym razem miastom "nowych" krajów członkowskich UE oraz Bułgarii i Rumunii.

Wybrane dane o miastach Unii Europejskiej

Generalnie można stwierdzić, że miasta europejskie cechują się dużym zróżnicowaniem charakteryzujących ich wskaźników społeczno-gospodarczych. Wyniki program Urban Audit II wskazują m.in., że:

- spośród 258 badanych miast - 18 liczyło powyżej 1 mln mieszkańców. Największym z nich jest Londyn[2] (7,2 mln mieszkańców), następnie Paryż[3] (6,2 mln), Berlin (3,4 mln), Madryt (3,0 mln), Rzym (2,7 mln), Bukareszt (1,9 mln), Budapeszt (1,8 mln), Hamburg (1,7 mln), Warszawa i Wiedeń (po 1,6 miliona) oraz Barcelona (1,5 mln mieszkańców);
- wysokie zagęszczenie ludności wykazują generalnie miasta położone na południu kontynentu (m.in. Saloniki, Ateny, Barcelona), gdzie jest ono dwukrotnie wyższe, aniżeli w wielu miastach północnych;

- spośród 207 miast o najwyższym poziomie wzrostu demograficznego, dla których dostępne były dane za lata 1996-2001, w czołówce plasują się: niderlandzkie miasto Tilburg (+3,6%), następnie trzy miasta hiszpańskie Palma de Mallorca (+2,7%), Pamplona/Iruña (+2,3%) i Badajoz (+2,2%). Miastem o najniższym wzroście demograficznym był Maribor w Słowenii (-3,1%), następnie zaś miasta niemieckie - Halle (-3,0%), Frankfurt nad Odrą (-2,8%) oraz Schwerin (-2,7%);
- najwyższy wskaźnik feminizacji występuje w miastach leżących na wschodnich granicach UE: Tartu (125 kobiet na 100 mężczyzn) i Tallin w Estonii, a także Ryga i Liepaja na Łotwie oraz Kaunas na Litwie. Spośród 255 miast, dla których dostępne były dane za lata 1999-2003, tylko w niderlandzkim Enschede wystąpiła przewaga mężczyzn nad kobietami (na 100 mężczyzn przypadało 97 kobiet);
- największy odsetek ludzi młodych poniżej 15 roku życia zaobserwowano w Cayenne (30,1% mieszkańców) i Saint-Denis (25,5% mieszkańców) we Francji oraz w Derry w W. Brytanii (25,0% mieszkańców), podczas gdy w Bolonii i Trieście ten odsetek wyniósł poniżej 10%. W tych dwóch miastach włoskich mieszkańcy powyżej 75 roku życia stanowią najwyższy odsetek (powyżej 13%). Następne na liście były Florencja i Nicea;
- najwyższy, ponad 75% udział ludności w wieku produkcyjnym (15-64 lata) w ogólnej liczbie ludności danego miasta zanotowano w trzech miastach rumuńskich (Piatra Neamt, Alba Julia i Craiova), jednym hiszpańskim (Galway) oraz w dwóch miastach polskich (Żory i Toruń) - średnio dla wszystkich miast biorących udział w badaniu Urban Audit, udział ten kształtował się na poziomie 69%;
- najliczniejsze gospodarstwa domowe występowały w miastach Europy południowej w Ponta Delgada, Funchal i Bradze w Portugalii oraz Santiago de Compostela, Las Palmas i Badajoz w Hiszpanii, natomiast najmniej liczne - w Sztokholmie, w czterech miastach niemieckich: Getyndze, Freiburgu, Regensburgu i Berlinie oraz w Kopenhadze;
- udział jednoosobowych gospodarstw domowych w liczbie gospodarstw ogółem kształtował się w granicach od 55,9% w Malmö do 12,2% w Bradze. Wysokim udziałem jednoosobowych gospodarstw domowych charakteryzowały się również Getynga (54,9%) i Trewir (52,8%) w Niemczech oraz Göteborg i Kopenhaga (po 53,3%);
- posiadane informacje dla 177 miast wskazują, że najgęściej zaludnione są mieszkania miast portugalskich: Ponta Delgada (prawie cztery osoby na mieszkanie), Funchal i Braga (ponad trzy osoby na mieszkanie) oraz hiszpańskich: Murcia, Las Palmas i Badajoz (3 osoby na mieszkanie), natomiast średnio najmniej osób na mieszkanie przypadało w Kopenhadze, Groningen w Niemczech i pięciu miastach niemieckich: Augsburgu, Regensburgu, Hannoverze, Düsseldorfie i Monachium (prawie dwie osoby na mieszkanie);
- powierzchnia mieszkaniowa na 1 osobę była najwyższa w Luksemburgu (49,0 m²) oraz w Aalborgu (48,7 m²) i Odense (47,0 m²) a także w s'Gravenhage (46,0 m²) i Groningen (45,0 m²). Zupełnie inną sytuację mieli mieszkańcy siedmiu miast w Bułgarii i czterech w Rumunii, gdzie wskaźnik ten kształtował się w granicach od 13 do 15 m² na 1 osobę;
- jeśli chodzi o poziom bezrobocia w 2001 roku^[4], najwyższą stopę bezrobocia powyżej 20% zanotowano w 16 miastach spośród 209 przebadanych, w tym w 12 miastach polskich (m.in. w Suwałkach - 25,6%) oraz po jednym w Niemczech, Francji, Słowacji i Rumunii. Wśród 15 miast, gdzie poziom bezrobocia był poniżej 4% było 5 miast w Niemczech, cztery brytyjskie, dwa szwedzkie oraz po jednym w Niemczech, Hiszpanii, na Cyprze oraz w Luksemburgu;
- ten ostatni charakteryzuje się najwyższym wskaźnikiem dostępności do miejsc w kinach (48 miejsc na 1000 mieszkańców) spośród 204 badanych miast. Tuż za nim były: Poitiers (46), Liege (45), Ateny (44) oraz Manchester i Belfast (po 40). Natomiast najniższym wskaźnikiem dostępności do miejsc w kinach charakteryzowały się Wenecja (3) i Reggio di Calabria (4), bułgarskie Ruse (4) oraz Żory, Bydgoszcz,

Przyszłe kierunki prac statystyki miejskiej

Współpraca miast jest postrzegana w UE jako ważny element jej rozwoju, dlatego też należy się spodziewać, że w kolejnych okresach, rola tej współpracy będzie coraz większa. Kontynuacja realizacji programu Urban Audit pomoże w przyszłości miastom w identyfikacji ich najważniejszych problemów.

Program Urban Audit wskazał na potrzebę dalszego ujednolicenia metodologii oraz doskonalenia metod badań z zakresu statystyki miast. Należy w dalszym ciągu poświęcać wiele uwagi spójności definicyjnej i klasyfikacyjnej. W trzeciej edycji programu Urban Audit, którego realizacja jest przewidywana na 2006 r., swój udział zapowiedziała również Szwajcaria oraz Norwegia. W przyszłości, kiedy UE poszerzy się o kolejne kraje, zwiększy się ilość miast poddanych programowi, co w sposób znaczący zwiększy reprezentatywność programu.

Realizacja programu Urban Audit oznacza konieczność dalszego dostosowania polskiej statystyki miast do wymogów unijnych. Powinna się ona koncentrować na uwzględnianiu aspektu faktycznej przestrzeni miasta, nie zawsze zamkniętej w jego granicach administracyjnych. Należy także zwrócić uwagę na konieczność zwiększenia zakresu informacyjnego dla miast, poprzez pełne wykorzystanie danych zawartych w źródłach administracyjnych, a także poprzez rozwój statystyki małych obszarów.

[1] NTS - Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych została opracowana na podstawie Nomenclature of Territorial Units for Statistics (NUTS) obowiązującej w krajach UE. Klasyfikacja ta ma na celu zapewnienie zbierania, opracowywania i udostępniania na obszarze UE porównywalnych danych dla statystyki regionalnej państw członkowskich. NTS dzieli Polskę na terytorialne, hierarchicznie powiązane jednostki, z których: poziom NTS 1 - regiony (grupy województw), poziom NTS 2 - województwa, poziom NTS 3 - podregiony (grupy powiatów), poziom NTS 4 - powiaty, poziom NTS 5 - gminy. NTS została utworzona rozporządzeniem Rady Ministrów z 13 lipca 2000 r. (Dz. U. Nr. 58, poz. 685, z późn. zm.).

[2] W celu uzyskania lepszego porównania, dla dwóch największych miast programu Urban Audit: Londyn i Paryż, stworzono dodatkowe poziomy. Dla Londynu ustalono poziom "mniejszy" nazwany "Inner London" zawierający miasto Londyn i 12 okręgów wyborczych. Ludność "Inner London" wyniosła 2,8 mln mieszkańców.

[3] Dla Paryża zidentyfikowano poziom "większy" nazwany "Paris et petite couronne", który jest mniej więcej porównywalny z miastem Londyn "Greater London". Ludność w granicach administracyjnych "20 arrondissements" Paryża (porównywalnego z "Inner London") - wyniosła 2,1 mln mieszkańców.

[4] Dla Polski podano dane na podstawie NSP 2002.

Pliki do pobrania

[Porównanie warunków życia w miastach europejskich \(program Urban Audit II\)](#) 0.46 MB